

Anita Amirrezvani

Prinses van Perzië

Proloog

Ik zweer op de heilige Koran dat er nooit een vrouw heeft bestaan zoals Pari Khan Khanoum. Prinses van geboorte, op veertienjarige leeftijd al strateeg, fel maar schitterend van voorkomen; meesterboogschutter, zeer gul met aalmoezen en beschermvrouw der prostituees; een buitengewoon begenadigd dichteres, vertrouwenspersoon en adviseur van de sjah, en leider der mannen. Overdrijf ik nu, zoals een historicus die een bloemrijke lofrede op een leider schrijft in de hoop beloond te worden met zijn eigen gewicht in puur goud? Ik verzeker u dat een dergelijke beloning mij niet te wachten staat: ik ben een man zonder beschermers.

Ik heb geworsteld met de vraag of ik me wel aan dit werk moest wagen, aangezien ik biograaf noch historicus ben. Ondanks het gevaar dwingt de onwetendheid van de mannen in mijn omgeving me om de waarheid over de prinses op te tekenen. Als ik deze taak niet op me neem, zal men haar verhaal verkeerd vertellen of verdraaien ten gunste van de machthebbers. De geschiedschrijvers van het hof leggen alleen de bekendste feiten vast over de koninklijke vrouwen die met hun troepen ten strijde zijn getrokken, vrouwen die sjahs hebben afgezet, die hun vijanden hebben omgebracht en hun zonen aan de macht hebben geholpen. Het is de historici verboden om het leven van deze vrouwen van dichtbij te observeren, zodat ze zich moeten verlaten op geruchten en verzinsels.

Als Pari's meest nabije dienaar heb ik niet alleen haar daden geobserveerd, maar ook haar bevelen opgevolgd. Het drong tot me door dat na mijn dood alles wat ik over haar weet verloren zou gaan als ik haar ver-

haal niet zou documenteren. Maar ik moet in het diepste geheim te werk gaan. Als dit boek in verkeerde handen valt, zou dat mijn dood kunnen worden, want ik heb schandelijke daden op mijn geweten en ik heb fouten gemaakt die ik niet graag onthul – maar welke man heeft dat niet? Fouten maken zit in de aard van de mens. Zijn oren horen slechts datgene wat ze willen horen, en alleen God kent de absolute waarheid.

Nu ik erover nadenk: misschien overdrijf ik enigszins wanneer ik zeg dat er nooit iemand is geweest zoals Pari. Ze was afkomstig uit een dynastie van moedige vrouwen, te beginnen met haar grootmoeder Tajlu Khanoum Mowsellu, die haar tienjarige zoon Tahmasp op de troon heeft geholpen, en haar tante Mahin Banu, die Tahmasp tot aan haar dood heeft bijgestaan. Tegen die tijd was Pari veertien en verstandig genoeg om de plaats van Mahin Banu in te nemen, en ze bleef onbetwist aan de macht als adviseur van haar vader Tahmasp, ver boven zijn echtgenotes verheven, tot aan zijn dood bijna veertien jaar later. Maar Pari's daden overtroffen die van haar voormoeders, en haar onverschrokkenheid kende geen grenzen.

Als ik aan haar terugdenk, denk ik niet alleen aan haar kracht, maar ook aan haar hartstochtelijke liefde voor de dichtkunst. Ze schreef zelf gedichten, en ze overlaadde de dichters die ze bewonderde met zilver en zorgde ervoor dat ze altijd voldoende brood en zout hadden. Ze had alle klassieken gelezen en kon er lange strofen uit citeren. Van de vele dichtbundels waarvan ze hield, stak er één boven de rest uit: de *Sjahnama* ofwel het 'Boek der koningen', waarin de grote dichter Ferdousi verhaalde over de passie en de strijd van honderden Perzische heersers. In de tijd dat ik haar diende, was er één verhaal uit dat grootse boek – over de overweldigere Zahhak en de held Kaveh – dat onze gedachten vormde, onze daden beïnvloedde en zelfs onze dromen binnendrong, zozeer dat ik me wel eens afvroeg of het verhaal niet over ons ging. We vielen erop terug wanneer we advies nodig hadden, we huilden er wanhopig om en putten er uiteindelijk troost uit. Het is nog steeds een leidraad voor me nu ik een hulde breng aan Pari voor de toekomstige generaties.

Een nieuwe aanstelling

Zoals Ferdausi het vertelt, was Jamshid een van de eersten die de mensheid beschaving bijbrachten. Duizenden jaren geleden leerde hij de vroege mens garen spinnen en stoffen weven, bakstenen maken van klei voor hun onderkomens, en wapens vervaardigen. Nadat de mannen waren onderverdeeld in ambachtlieden, landbouwers, geestelijken en krijgers, toonde hij iedere groep zijn taken. Toen ze eenmaal hadden leren werken, onthulde Jamshid de mooiste schatten van de wereld, zoals de plekken waar edelstenen te vinden waren in de aarde, het gebruik van geurstoffen om het lichaam te verfinaaien, en de raadselen van geneeskrachtige planten. Gedurende zijn driehonderdjarige bewind ontbrak het de mensen aan niets, en iedereen wilde hem graag dienen. Maar op een dag riep Jamshid zijn wijze mannen bijeen en vroeg hun of ze het met hem eens waren dat zijn uitmuntendheid ongevenaard was. Niemand had ooit bereikt wat hij had bereikt, en om die reden moest men hem aanbidden alsof hij de Schepper was. Zijn wijze mannen waren verbijsterd en geschokt door die buitenissige bewering. In die tijd durfden ze hem niet tegen te spreken, maar de een na de ander verliet het hof. Hoe kon een leider zo op een dwaalspoor geraken?

Op de ochtend van mijn eerste ontmoeting met Pari trok ik mijn beste gewaad aan en nuttigde twee glazen sterke thee en enkele dadels ter versterking van het bloed. Ik moest haar bekoren met mijn charmes en haar mijn karakter tonen; ik moest laten zien waarom ik een geschikte partij zou zijn voor de hoogstgeplaatste vrouw van de dynastie. Er verscheen een laagje zweet op mijn borst, ongetwijfeld van de hete thee, toen ik haar wachtruimte betrad en mijn schoenen uittrok. Spoedig werd ik naar een van haar openbare vertrekken gebracht, dat glansde van de turkooizen tegels die tot mijn middel reikten. Daarboven werd het licht gereflecteerd door lustrewerk in nissen en spiegeltjes die een glinstering tot op het plafond wierpen, het schijnsel van de zon nabootsend.

Pari zat op een houten schoottafeltje een brief te schrijven. Ze droeg een blauw zijden gewaad met korte mouwen, belegd met rood brokaat, met om haar middel een witte zijden sjerp, doorregen met gouddraad – een schat op zich – waarin een dikke, stijlvolle strik was gelegd. Haar lange donkere haar was losjes bedekt met een witte hoofddoek, bedrukt met gouden arabesken, en daarbovenop prijkte een sieraad van robijn dat het licht ving en mijn blik naar haar voorhoofd trok, dat hoog, glad en rond als een parel was, alsof haar intelligentie meer ruimte nodig had dan bij de meeste mensen het geval was. Ze zeggen dat je toekomst bij de geboorte op je voorhoofd wordt gegraveerd – Pari's voorhoofd verkondigde een rijke, legendarische toekomst.

De prinses ging door met schrijven terwijl ik daar stond, en ze fronste

zo nu en dan haar voorhoofd. Ze had amandelvormige ogen, krachtige jukbeenderen en volle lippen, waardoor haar gelaatstrekken net wat ruimer bemeten leken dan die van andere mensen. Toen ze klaar was met haar werk, legde ze het tafeltje opzij en bekeek me van top tot teen. Ik maakte een diepe buiging, met mijn hand tegen mijn borst gedrukt. Pari's vader had me een betrekking bij haar aangeboden als beloning voor mijn goede diensten, maar de beslissing om me aan te nemen lag bij haar. Ik moest haar ervan zien te overtuigen dat ik veel te bieden had.

‘Wat ben jij eigenlijk voor iemand?’ vroeg ze. ‘Ik zie zwart haar onder je tulband vandaan komen en ik zie een dikke nek, als van een beer! Je zou voor een gewone man kunnen doorgaan.’

De prinses staaarde me zo doordringend aan dat het leek alsof ze me vroeg mijn hele wezen bloot te leggen. Ik was van mijn stuk gebracht.

‘Het is handig om voor een gewone man te kunnen doorgaan,’ antwoordde ik snel. ‘In de juiste kleding kan ik me overtuigend voordoen als kleermaker, geleerde of zelfs geestelijke.’

‘En?’

‘Dat wil zeggen dat ik door de gewone man net zo gemakkelijk word geaccepteerd als door de leden van het hof.’

‘Maar je zult beslist consternatie veroorzaken onder de dames van de koninklijke harem, die hunkeren naar de aanblik van knappe mannen.’

Panah bar Khoda! Had ze iets gehoord over Khadija en mij?

‘Dat is nauwelijks een probleem,’ wierp ik tegen, ‘aangezien ik het gereedschap ontbeer waar zij het meest naar hunkeren.’

Haar glimlach was breed. ‘Je bent in ieder geval goed in het vergaren van intelligentie.’

‘Is dat voor u een vereiste?’

‘Onder andere. Welke talen spreek en schrijf je?’ vroeg ze.

Ik schakelde over van Farsi op Turks en antwoordde: ‘Ik spreek de taal van uw illustere voorouders.’

De prinses leek onder de indruk. ‘Je Turks is erg goed. Waar heb je dat geleerd?’

‘Mijn moeder sprak Turks en mijn vader Farsi, en beiden waren godvruchtig. Van hen moest ik de taal leren van de mannen van het zwaard, de mannen van de pen en de mannen van God.’

‘Heel nuttig. Wie is je favoriete dichter?’

Ik zocht verwoed naar een antwoord, tot me haar favoriete dichter te binnen schoot.

‘Ferdausi.’

‘Dus je houdt van de klassieken. Goed, draag maar eens wat voor uit de *Sjahnama*.’

Ze bleef me strak aankijken en wachtte af, haar blik zo scherp als die van een valk. De tekst kwam moeiteloos naar boven, want ik had de gedichten vaak herhaald toen ik haar halfbroer Mahmoud bijles gaf. Ik begon met de eerste strofe die me te binnen schoot, ook al was die niet afkomstig uit de *Sjahnama*. De regels hadden me dikwijls troost geboden.

*Als je een gelukskind bent, is elke dag een zegen
Voor jou schijnt de zon, er is nauwelijks regen
Je geliefde hangt aan je lippen bij al wat je zegt
De genegenheid van je kinderen is oprecht.
En als je daar dan net voorzichtig aan went
en je geheel ontspannen bent
Als een baby die zich zacht laat wiegen
Als een vogel, genietend van het vliegen
zorgeloos, vrij, vervuld van geluk
Wordt al wat dierbaar is je ontruk.
De schok brandt in je maag en in je keel
En je hart staat stil, het wordt je te veel.
Ik? Maar ik was uitverkoren!
Nee, vriend, al wil je dat niet horen
Een lievelingszoon, dat ben je niet
Je bent slechts een mens, met al je verdriet.*

Toen ik klaar was, glimlachte Pari. ‘Goed gedaan!’ zei ze. ‘Maar is dat afkomstig uit de *Sjahnama*? Ik ken het helemaal niet.’

‘Het is van Nasser, al is zijn werk niet meer dan een slechte imitatie van Ferdausi’s verheffende dichtkunst.’

‘Zo te horen gaat het over de val van de grote Jamshid en het einde van het aardse paradijs dat hij lang geleden heeft geschapen.’

‘Dat was Nassers inspiratiebron,’ zei ik, verbaasd dat ze Ferdousi’s werk zo goed kende dat ze onmiddellijk betwijfelde of deze korte strofe wel deel uitmaakte van zijn zestigduizend dichtregels.

‘De grote Samarqandi zegt in zijn *Chahar Maqala* dat een dichter dertigduizend coupletten vanbuiten zou moeten kennen,’ zei ze, alsof ze mijn gedachten kon lezen.

‘Na wat ik heb gehoord, zou het me niet verbazen als u er zo veel kende.’

Ze ging niet in op mijn vleierij. ‘En wat betekent het?’

Daar dacht ik even over na. ‘Ik denk dat hij wil zeggen dat ook al ben je een goede sjah, je niet moet verwachten dat je leven vlekkeloos zal verlopen, want zelfs degene die het altijd voor de wind gaat zal door het leven getekend worden.’

‘Ben jij door het leven getekend?’

‘Jazeker,’ antwoordde ik. ‘Ik heb op jonge leeftijd mijn vader en mijn moeder verloren, en ik heb dingen moeten opgeven waarvan ik niet had gedacht dat ik ze zou kwijtraken.’

De ogen van de prinses verzachtten, als die van een kind. ‘Mogen hun zielen rusten in vrede.’

‘Dank u.’

‘Ik heb gehoord dat je heel loyaal bent,’ zei ze. ‘Net als anderen van jouw soort.’

‘Daar staan wij om bekend.’

‘Als je mij zou dienen, bij wie zou je loyaliteit dan liggen? Bij mij of bij de sjah?’

De haartjes in mijn nek gingen overeind staan. Net als iedereen was ik allereerst gebonden aan de sjah.

‘Bij u,’ antwoordde ik. Toen ze me vragend aankeek, voegde ik eraan toe: ‘Omdat ik weet dat iedere beslissing van uw kant mij tot de toegewijdste slaaf van de sjah zou maken.’

‘Waarom wil je mij dienen?’

‘Ik had jarenlang de eer uw halfbroer Mahmoud onder mijn hoede te hebben, en daarna heb ik gediend als vizier van zijn moeder. Nu ze niet langer aan het hof verbonden is, verlang ik naar meer verantwoordelijkheid.’

Dat was natuurlijk niet de ware reden. Veel ambitieuze mannen kwamen hogerop door de koninklijke vrouwen te dienen, en dat wilde ik ook.

‘Goed zo,’ zei Pari. ‘Je zult doortastend moeten zijn, wil je het volhouden als mijn dienaar.’

Ik houd wel van een uitdaging, en dat zei ik tegen haar.

Pari stond abrupt op en liep naar een van de nissen in de muur, waar ze bleef staan voor een grote turkooizen schaal met daarop een afbeelding van een zwarte pauw die zijn prachtige staart uitspreidde.

‘Dit is een kostbare oude schaal,’ zei ze. ‘Waar denk je dat hij vandaan komt?’

‘Uit Nishapur.’

‘Uiteraard,’ zei ze schamper.

Het zweet liep langs mijn nek terwijl ik wat aanwijzingen probeerde te vinden in de kleur, het patroon en de penseelvoering. ‘Dynastie van Taimur,’ voegde ik er snel aan toe. ‘Al zou ik niet kunnen zeggen welk bewind.’

‘Sjahrukh,’ zei Pari. ‘Er zijn slechts enkele stukken van dit type in ongeschonden staat bewaard gebleven.’

Ze pakte de schaal op om hem te bewonderen en hield hem vast als een pasgeboren baby. Het turkoois glansde alsof het glazuur van edelstenen was vervaardigd, en de pauw zag eruit alsof hij ieder moment naar graankorrels kon gaan pikken. Plotseling opende Pari haar handen en liet ze de schaal op de vloer vallen, waar hij in duizend stukjes uiteenspatte. Een van de scherven kwam bij mijn blote voeten tot stilstand.

‘Wat zeg je daarvan?’ vroeg ze op een toon die zo zuur was als groene amandelen.

‘Uw hovelingen zouden ongetwijfeld zeggen dat het jammer is dat zo’n kostbare, mooie schaal kapot is, maar dat het niet geeft omdat iemand van koninklijken bloede dat heeft gedaan.’

‘Dat zouden ze inderdaad zeggen,’ zei ze, en schopte met een verveeld gezicht een scherfje weg.

‘Ik neem aan dat u hun woorden niet zou geloven.’

Ze keek geïnteresseerd op. ‘Waarom niet?’

‘Omdat het onzin is.’